

Een terugblik op het Jaar van de Boerenzwaluw 2011

Dankzij de medewerking van meer dan 1000 vrijwilligers is het Jaar van de Boerenzwaluw een groot succes geworden. Zo zijn in het kader van de Publiekstelling alleen al op ruim 2800 locaties meer dan 17.000 nesten geteld. Alle tellingen, het onderzoek en de publiciteit leverden veel resultaten op die inmiddels zijn vastgelegd in een rapport dat te downloaden is van onze website. In dit artikel blikken we kort terug op de resultaten van het Jaar van de Boerenzwaluw.

Boerenzwaluw.
Foto: Hans Gebuis.

Lichte toename aantallen

Na een afname van zo'n 50-75% sinds de jaren zestig, namen de aantallen Boerenzwaluwen tussen 1993 en 2011 weer licht toe. Zowel het Nestplaatskeuzeonderzoek, de BMP-index als het opgestelde populatiemodel tonen een positieve trend vanaf halverwege jaren negentig. Aan de recente landelijke toename zal waarschijnlijk een combinatie van factoren ten grondslag liggen. Het broedsucces nam in de periode 1992-2008 licht toe, wat deels samen lijkt te hangen met een stijging van de gemiddelde temperaturen in mei en juni. De toename kan tevens met veranderingen in nestplaatskeuze te maken hebben (zie hieronder). Mogelijk spelen ook verbeterde omstandigheden in de overwinteringsgebieden een rol: na de grote droogte in de Sahel in de periode 1972-1992 is de regenval geleidelijk iets toegenomen. Het lijkt echter geen twijfel dat de huidige broedpopulatie, ondanks het recente herstel, nog ver onder het niveau van een halve eeuw geleden ligt.

Toename paardenhouders pakt positief uit

De toename van het aantal geschikte nestplaatsen in de vorm van paardenstallen speelt een belangrijke rol in de recente aantalstoename. Uit het Nestplaatskeuzeonderzoek, waarbij dezelfde gebieden in 1993 en 2011 zijn geïnventariseerd, blijkt dat het aanbod van paardenstallen bijna vervijfvoudigd is. Omdat paardenstallen geliefde nestplaatsen vormen en een relatief hoog aantal nesten per stal herbergen, is dit een factor van betekenis. Ligboxenstallen vormen, omdat er zo veel van zijn, nog steeds een belangrijke broedplek, maar het aantal nesten hier is de afgelopen decennia afgenomen. Ligboxenstallen worden dus steeds minder aantrekkelijk als broedplek, zeer waarschijnlijk veroorzaakt door de modernisering hiervan en de strengere regelgeving omtrent veiligheid en hygiëne. Het aanbod van lage schuren, veelal gebruikt door de varkens- en pluimveehouderij, is enorm afgenomen ten opzichte van 1993. Ook dit is een uiting van de verdere modernisering en schaalvergroting in de landbouw.

Omvang broedpopulatie

Hoeveel Boerenzwaluwen broeden er in Nederland? Een vraag die vaak gesteld wordt,

maar ondanks de vele tellingen lastig blijft om te beantwoorden. Op basis van modelberekeningen, waarbij rekening wordt gehouden met landgebruik, wordt de Nederlandse broedpopulatie geschat op 232.000 – 276.000 paar. Hoge aantallen dus in vergelijking met de meest recente schatting uit de periode 1998-2000 van 100.000 – 200.000 paar. Die schatting was echter vooral gebaseerd op rondvliegende vogels en niet op systematische nestentellingen. Hoewel het materiaal voor de nieuwe schatting robuust is (nestentellingen in 369 kilometerhokken) moet ook deze als niet meer dan een ruwe aanwijzing voor het daadwerkelijke aantal broedparen worden beschouwd. Er kon geen rekening worden gehouden met het aanbod van geschikte broedlocaties (open gebouwen/objecten), wat een belangrijke variabele is voor de aanwezigheid van Boerenzwaluwen.

Sterfte eerstejaars van grote invloed

Fluctuaties in de omvang van de Nederlandse broedpopulatie worden vooral veroorzaakt door veranderingen in de overleving in het eerste levensjaar, gevolgd door de overleving van adulte vogels, het aandeel vogels dat een eerste legsel produceert en de jongenproductie per broedpaar per jaar. Dit blijkt uit het populatiemodel dat voor de Boerenzwaluw is opgesteld waarin gegevens over reproductie en sterfte zijn verwerkt. We weten echter onvoldoende over de jaarvariatie in deze belangrijke variabelen. Naast de omstandigheden in de broed- en jongenfase moeten de condities tijdens de voorjaarstrek (en wellicht ook de overwinteringsgebieden) meer aandacht krijgen, evenals in de periode rond en na het uitvliegen van de jongen. Een analyse uitgevoerd door het Vogeltrekstation laat namelijk een sterftepiek zien onder eerstejaars Boerenzwaluwen kort na het uitvliegen. Mogelijk hangt dit samen met tekortschietende foerageeromstandigheden.

Bedankt tellers!

Onderzoek aan Boerenzwaluwen, zoals uitgevoerd in dit 'Jaar van', is tijdrovend en allesbehalve eenvoudig. Daarom een welgemeend woord van dank aan de tellers die deze gigantische klus klaarden. Ze hebben belangrijke bouwstenen verzameld voor meer kennis over en betere bescherming van Boerenzwaluwen.

● Loes van den Bremer